

РЕЦЕНЗИЯ

**на дисертационен труд за придобиване на образователна и научна степен
„доктор“**

Автор на дисертационния труд: маг. инж Александър Шамлиев

Тема на дисертационния труд: Оптимизиране на траекторията на безмоторни летателни апарати чрез мултисензорна система за оценка на атмосферната динамика

Рецензент: проф. д-р инж. Димчо Стоилков Чакърски-ТУ, София – катедра „Автоматизация на дискретното производство“

Професионално направление: 5.2 Електротехника, електроника и автоматика

Научна специалност: Приложение на принципите и методите на кибернетиката в различни области на науката

Настоящата рецензия е изготвена въз основа на Заповед № 20/12.02.2020 г. на Директорана института по роботика - БАН и Протокол от първото заседание на научното жури от 14.02.2020 г.

1. Общо описание на дисертационния труд и на приложените към него материали

Дисертационният труд съдържа 131 страници основен текст. Илюстриран е с множество фигури (82 бр.). Структуриран е в 5 глави. Литературната справка обхваща 110 заглавия, всички на латиница.

Научният съвет на ИР - БАН е взел решение за разкриване на процедура за публична защита на дисертационния труд (Протокол № 1 от 27.01.2020 г.).

Маг. инж Александър Шамлиев е роден на 28.04.1987 г. в гр. София. През 2008 г. завършва висше образование в ТУ- София специалност "Авиационна техника и технологии", ОКС "бакалавър" и през 2010 г. същата специалност ОКС "мгистър.

Маг. инж Александър Шамлиев е записан в редовна докторантура от 1.01.2016 год. със Заповед № 8/29.01.2016 г. на Директора на ИСИР-БАН. Той е изпълнил всички ангажименти от индивидуалния план, положени са успешно всички изпити от докторантския минимум. Има заповед на Директора на Института по роботика за отписване от докторантура (Заповед №15/16.01.2019 г.).

Дисертантът понастоящем работи на длъжност „Авиационен инженер" при Института по Роботика на Българската Академия на Науките - София.

2. Актуалност на проблема

Темата за оптимизиране на траекторията на безмоторни летателни апарати чрез мултисензорна система за оценка на атмосферната динамика

е актуална. Това поставя много високи изисквания към системите за управление на безпилотните летателни апарати. Възникват ситуации, при които те не могат да се справят с поставените им задачи достатъчно добре. Оптимизирането на траекторията на безмоторни летателни апарати чрез мултисензорна система за оценка на атмосферната динамика е от особено значение. Тази тематика е приоритет за много изследователски екипи и центрове.

3. Познание състоянието на проблема

Докторантът познава много добре състоянието на разглеждания проблем. Той е оформил библиография от 110 заглавия, повечето от които на латиница.

Обзорната част е аналитична. Разгледани са теоретични и фундаментални физични принципи. Сериозно внимание е обърнато на динамиката на полета на безмоторен летателен апарат. Установено е, че използваните методи, концепции и модели, свързани с управлението на безмоторни летателни апарати, използвани към момента, нямат връзка с изложените физични принципи. Принципите на динамиката на безмоторния полет, заедно с теоретичните изследвания на термодинамиката на конвективните процеси и динамиката на граничния слой на атмосферата, безспорно са в основата на безмоторните полети. Именно това, не е изследвано до този момент в текущите разработки на тази тематика.

В резултат на направения обзор правилно е формулирана целта на дисертационния труд.

Целта на дисертационния труд е: Оптимизиране на траекторията на безмоторен летателен апарат в конвективни вертикални движения на въздуха, като едновременно се покриват експлоатационните летателни характеристики на летателния апарат и се извлича възможно най-много енергия от атмосферата.

За постигане на тази цел е предвидено да се решат пет **основни задачи:**

- Изследване на видове микро сензори и техните особености с цел използването им при полети в граничния слой на атмосферата;
- Създаване на мултисензорна система за измерване параметри на граничния слой на земната атмосфера;
- Разработване методи и алгоритми за ниско енергийна работа на мултисензорната система;
- Измерване и запис на параметри на граничния слой на атмосферата;
- Обработка и анализ на измерените данни;
- На база на измерванията да се създаде метод за оценка в реално време на атмосферната термична конвекция;

- Приложно и експериментално реализиране на методи за оптимизация на полета на безмоторен летателен апарат;

Втора глава представя основата на атмосферната динамика в контекста на безмоторния полет. Представени са основните принципи при пилотируемите безмоторни летателни апарати. В тази глава също се посочват основите, които залягат в текущия дисертационен труд.

Трета глава представя разработените мултисензорни системи за анализ на динамиката на граничния приземен слой на земната атмосфера. На база на тези системи са събрани данни от тестови полети и впоследствие са предложени алгоритми за оптимизиране на траекторията на безмоторния летателен апарат. Тестовите полети са изпълнявани на дистанционно управляеми мултикоптерни и безмоторни платформи, както и на пилотируем парапланер.

Четвърта глава е същността на дисертационната работа – представени са резултатите от направените измервания и са предложени алгоритми за оптимизация на траекторията на полета на безмоторен летателен апарат.

Пета глава представлява обобщение и анализ на резултатите. Представени са и виждания за бъдещото развитие на подхода. Посочени са недостатъците и предимствата на метода, както и приложните и научно-приложните приноси на настоящия труд.

4. Подход и решение на проблема

Докторантът е възприел реалистичен методичен подход за постигане на целта. На базата на литературните източници и въз основа на собствени анализи и изследвания оценява и формира методичен подход за решаване на поставените задачи и за постигане на целта.

Оценявам възприетите от автора подходи и приложени решения като правилни за постигане на целта и формулираните задачи в дисертационния труд, което се потвърждава и от постигнатите резултати.

5. Достоверност на получените резултати

Дисертационният труд е разработен в обем от 131 страници основна текстова част, вкл. илюстрациите и списък на използваната литература

Въз основа на известни в литературата и практиката постановки, докторантът изучава проблемите и предлага съответни решения.

За решаване на поставените задачи е използван съвременен инструментариум, в т.ч. математическо моделиране, алгоритмизиране, оптимизация, програмиране и др.

На основата на извършеното в дисертационния труд, а именно: разработени модели, алгоритми, модули за управление, приложен софтуер, анализи и оценки, които приемам за достоверни и достатъчни за исканата образователна и научна степен доктор.

6. Основни приноси

Формулиран и доказан е с нови средства съществуващ научен проблем, като са разгледани съществени нови страни и са приложени нови методи на изследване, като са доказани и нови факти.

Научно-приложни приноси

- Разработена е методология за оптимизация на траекторията на полета на безмоторен летателен апарат;
- Създаден е нов метод за оптимизиране на траекторията на безмоторен полет в граничния слой на атмосферата;
- Предложен е нов подход за наблюдение на температурни флукутации и обмен на енергия на границата на конвективни процеси в атмосферата;
- Разработени са методи за подобрене на измервания от микро електромеханични сензори при приложението им в безмоторни и дистанционно управляеми летателни апарати;

Приложни приноси

- Реализирана е хардуерна система за анализ на динамичните характеристики на граничния слой на атмосферата.
- Създадени са технически средства и методи за измерване на локални явления в атмосферата;
- Основните резултати могат да се използват в научните изследвания на Института по роботика и инженерната практика на фирми и организации, занимаващи се с безмоторни и дистанционно управляеми летателни апарати.

7. Публикации по темата на дисертацията.

Основните резултати по дисертационния труд са отразени в 5 публикации, от които три са самостоятелни.

Резултатите от дисертационния труд са докладвани на семинарите на секцията и ежегодните конференции на ИР – БАН. Освен това са представени в Университет CEINE – Сантяго-Чили, (в рамките на проекта SubSPEED), в международната конференция “ *Robotics & Mechatronics and Social Implementations*”, Варна, 2018 г. и в Конференцията на САИ “Automatics and Informatics” -2017 г.

8. Използване на получените резултати в практиката

Резултатите от дисертационния труд могат да се използват в инженерната практика при проектиране и управление на мултимерна жироостабилизирана платформа за видеозаснемане за безпилотни летателни апарати

Може да се отбележат следните достойнства на дисертационния труд, разработен от маг. инж. Александър Шамлиев:

- Извършен е анализ на микро сензори с цел използването им при полети в граничния слой на атмосферата;
- Създадени са два типа мултисензорни системи за измерване параметрите на граничния слой на земната атмосфера;
  - Разработени са методи и алгоритми за оптимална работа на мултисензорната система за целите на поле в граничния слой на динамична атмосфера, запазвайки ниска енергийна консумация;
  - Измерени и обработени са данни от над 30 полета на безмоторен летателен апарат в динамична атмосфера, като в резултат на тези измервания са реализирани методи за оптимизация на траекторията на безмоторен летателен апарат.
- Изучен и е използван съвременен инструментариум за разработването на дисертационния труд.

9. Лични впечатления

Не познавам лично маг. инж. Александър Шамлиев. Определено считам, че маг. инж. Шамлиев притежава необходимите качества, задълбочен е и се е доказал, че може да извършва научни изследвания самостоятелно и в екип.

10. Критични бележки и препоръки по дисертацията

Въпреки положителната ми оценка на дисертационния труд, имам следните забележки и препоръки, повечето от които са от формално естество и не намаляват достойнствата му:

- Общите изводи от първа глава не се дадени пунктуално за решените и нерешените задачи.
- Няма взаимно еднозначно съответствие при номерацията на гланите и подточките.
- Фигурите се означават с „фиг. „, а не „фигура“ както в подфигурния текст, така и при цитиране.
- Формулите се означават в малки скоби в края на формулата, напр. (12) вместо Формула 12.
- Прието е надтабличния текст да бъде от горната страна на таблицата, напр. „Таблица 4.2 Класификация на измерените параметри“, а не под таблицата. При цитиране на таблиците се пише „табл. 4.2“ вместо „таблица 4.2“.
- Има някои редакционни и технически грешки, които не са отстранени.

Заклучение.

Моята обща оценка за представения дисертационен труд е положителна. Същият е завършен по обем и съдържание. Постигнати са достатъчно научно-приложни и приложни приноси.

Докторантът Александър Шамлиев е събрал необходимите кредити при изпълнението на минималните национални изисквания, както е указано в ЗРАС, Правилника на БАН и Вътрешните правила на ИР.

Въз основа на запознаването ми с представената дисертационна работа, съдържащите се в нея научно – приложни и приложни приноси считам, че представеният материал на дисертационен труд отговаря напълно на изискванията на Закона за РАСРБ и Правилника за реда и условията за придобиване на научни степени на БАН. Изпълнени са всички изисквания за получаване на образователната и научна степен доктор.

Предлагам на уважаемото научно жури да оцени положително дисертационния труд на докторанта маг. инж Александър Шамлиев, като му присъди образователната и научна степен „доктор” по професионално направление 5.2 Електротехника, електроника и автоматика, научна специалност " Приложение на принципите и методите на кибернетиката в различни области на науката "

София, 20.04.2020 г.

РЕЦЕНЗЕНТ:

(проф. д-р инж. Димчо Чакърски)